

De evolutie van gebarentaal in Vlaanderen

Diane Boonen

Fevlado (Federatie van Vlaamse DovenOrganisaties)
Vrije Universiteit Brussel

Mieke Van Herreweghe

Universiteit Gent

Myriam Vermeerbergen

Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen
Vrije Universiteit Brussel

Verschenen in: Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 2004. Gent in Oktober. Gebundelde lezingen van het congres "Gebarentaal in Vlaanderen: lexicografische, onderwijs-pedagogische en socio-culturele aspecten." Universiteit Gent, 12-13 oktober 2001. Gent: Fevlado-Diversus.

1. Inleiding

1.1 De internationale herwaardering van gebarentalen

In de loop van de geschiedenis is er nogal wat variatie geweest in de manier waarop er over gebarentalen werd gedacht, dat lijkt tenminste te kunnen worden afgeleid uit de rol die aan gebarentalen werd toegekend bij het onderwijzen van dove kinderen. Er zijn perioden geweest dat gebarentalen gebruikt werden als onderwijstaal en dat dove volwassenen werden ingezet om dove kinderen op te leiden, maar er zijn ook perioden geweest dat gebarentalen zoveel mogelijk geweerd werden uit de scholen. De periode die loopt van de helft van de vorige eeuw tot ongeveer 1960 was er zo één. Gedurende een lange tijd -en tot nog niet zo lang geleden dus- werd aan dove kinderen (en volwassenen) het leren en het gebruiken van een gebarentaal afgeraden (en soms zelfs verboden).

De miskennis en onderdrukking van gebarentalen heeft echter niet tot gevolg gehad dat deze talen zijn verdwenen. Vooral voor prelinguaal doven -mensen die doof zijn geworden voor ze op een spontane manier een gesproken taal konden verwerven- is spreken en spraakafzien dikwijls zo moeilijk en vermoeiend, dat een vlotte communicatie in gesproken taal echt onmogelijk is. Het waren dan ook vooral deze doven die onderling bleven gebaren, ook al geloofden ze dikwijls zelf dat gebarentalen primitief en minderwaardig waren en schaamden ze zich niet zelden voor het feit dat ze een gebarentaal kenden en gebruikten. Gebarentalen leidden dus als het ware een soort 'ondergronds' bestaan; ze speelden geen rol in het ruimere maatschappelijke leven, maar

werden wel gebruikt voor de onderlinge contacten in de Dovengemeenschap, een gemeenschap waartoe personen die geen gebarentaal kenden geen of nauwelijks toegang hadden.

Ongeveer aan het begin van de jaren (negentien)zestig ontstond (opnieuw) enige interesse voor gebarentalen en sinds het eind van de jaren (negentien)zestig/het begin van de jaren zeventig kunnen we spreken van een internationale (her)waardering van gebarentalen. Aanvankelijk leek deze evolutie aan Vlaanderen voorbij te gaan, maar sinds kort is er ook hier sprake van een groeiende maatschappelijke interesse voor de leefwereld van Doven¹ in het algemeen en voor (het gebruik van) de Vlaamse Gebarentaal (of: VGT) in het bijzonder.

Deze bijdrage behandelt de mentaliteitswijziging t.o.v. het gebruik van de Vlaamse gebaren(taal) en/of de veranderende rol van deze taal op drie verschillende domeinen:

1. binnen het onderwijs aan dove kinderen
2. in de Dovengemeenschap
3. op het vlak van het (taalkundige) wetenschappelijk onderzoek.

1.2 Gebarentalen en gebarensystemen

In vele landen speelt op een bepaald moment in de evolutie naar een ruimer gebruik van de gebarenTAAL een gebarenSYSTEEM een min of meer belangrijke rol. Ook in Vlaanderen is dit het geval. Zeggen dat de beweging naar een grotere rol voor de Vlaamse GebarenTAAL begonnen is met het promoten en verspreiden van het gebarenSYSTEEM Nederlands met Gebaren, is waarschijnlijk overdreven, maar toch... Omdat het verschil tussen een gebarenTAAL en een gebarenSYSTEEM voor dit artikel maar waarschijnlijk ook voor een aantal andere bijdragen in dit boek (erg) belangrijk is, willen we dit hier nog even kort verduidelijken.

GebarenTALLEN zijn -net zoals gesproken talen- communicatiemiddelen die op een natuurlijke manier zijn ontstaan. Gebarentalen zijn dus niet uitgevonden of bedacht en ze zijn ook niet afgeleid van gesproken talen. Dat willen we even benadrukken: gebarentalen zijn zelfstandige talen en dus onafhankelijk van gesproken talen. De Vlaamse Gebarentaal is geen vorm van het Nederlands. VGT heeft niet alleen een eigen 'lexicon' of 'woordenschat' maar ook een eigen grammaticale structuur. Als dezelfde zin in het Nederlands en in Vlaamse Gebarentaal met elkaar vergeleken worden, dan wordt onmiddellijk duidelijk dat de structuur van de zinnen volledig anders is.

---

¹ Het is gebruikelijk een onderscheid te maken tussen doof –met een kleine letter d- en Doof –met een grote D. Wie een gehoorverlies van meer dan 90 dB aan het beste oor heeft, is doof. Doof –met grote D- verwijst niet naar de gehoorstatus maar wel naar het behoren tot de socio-culturele Dovengemeenschap.

Kijk bijvoorbeeld naar de zin:

De auto rijdt onder de brug.

In het Nederlands komt eerst het onderwerp: ‘de auto’; dan volgt wat die auto doet: ‘rijdt’ en dan wordt gezegd waar de auto rijdt. In Vlaamse Gebarentaal komt eerst het gebaar voor ‘brug’, dan het gebaar voor ‘auto’ en dan wordt met de twee handen tegelijkertijd aangegeven dat de auto onder de brug door rijdt:

BRUG AUTO wwc:’auto-onder-brug’

GebarenSYSTEMEN zijn –in tegenstelling tot gebarenTALEN- niet spontaan ontstaan maar wel ontworpen of bedacht. Het zijn ook geen zelfstandige talen, het zijn vormen van een gesproken taal. Wie het gebarensysteem ‘Nederlands met Gebaren’ (of NmG) gebruikt, spreekt in feite Nederlands en maakt daarbij gebaren. Het gebarensysteem Nederlands met Gebaren is dus een vorm van het Nederlands en geen vorm van de Vlaamse Gebarentaal.

Gebarensystemen werden in de eerste plaats ontworpen om te worden gebruikt in het onderwijs. In verschillende landen is men ze echter ook gaan promoten als geschikte communicatiemiddelen voor volwassen doven. De idee hierbij was dat gebarensystemen kunnen worden gebruikt als een soort ‘brug’ tussen de gebruikers van een gebarentaal en de sprekers van de gesproken taal. Ook in Vlaanderen heeft men dit geprobeerd en werden er vanaf de tachtiger jaren zowel voor doven als voor horenden cursussen ingericht waar men Nederlands met Gebaren kon leren. Maar daarover later meer...

2. Het einde van de zeventiger jaren - negentiennegentig

2.1. De Dovengemeenschap kiest voor Nederlands met Gebaren

In Vlaanderen wordt de socio-culturele Dovengemeenschap –of anders gezegd de gemeenschap van Vlaamse gebaarders- vertegenwoordigd door Fevlado, de Federatie van Vlaamse DovenOrganisaties. Fevlado ontstond in 1977, na de splitsing van het Belgische ‘Nationaal Verbond van Katholieke Doof-Stommen’. Aanvankelijk heette de federatie FeNEdo, Federatie van Nederlandstalige Doven, maar al gauw werd duidelijk dat de term ‘Nederlandstalig’ een beetje ongelukkig gekozen was, vandaar Fevlado.

Eén van de belangrijkste vragen die de verantwoordelijken van Fevlado zich in die beginperiode stelden, was de vraag hoe de diepe kloof tussen de ‘horende wereld’ en de Dovengemeenschap kon worden gedicht en op welke manier men aan Doven meer kansen kon bieden om volwaardig deel te nemen aan het maatschappelijke leven. Men

besloot dat het bevorderen van de communicatie tussen Doven en horenden van het allergrootste belang was en men bedacht onder meer dat daarvoor de kennis en het gebruik van gebaren bij horenden bevorderd diende te worden en dat er meer –en vooral geschoolde- tolken moesten komen. Op 21 oktober 1979 werd een studiedag georganiseerd waar werd nagedacht en gepraat over de vraag welke gebarenmethode Fevlado in de toekomst zou gaan verdedigen. Er werd beslist om het gebarensysteem Nederlands met Gebaren (NmG) te ontwikkelen en te promoten.

Om NmG te ontwikkelen werd in 1980 de ‘Gebarencommissie’ opgericht. De belangrijkste doelstelling van deze commissie was het ‘kiezen’ van de gebaren die in Nederlands met Gebaren zouden worden gebruikt. Zoals algemeen bekend, bestond er geen ‘standaard’ Vlaamse Gebarentaal maar wel een aantal regionale varianten. Het was dus zo dat niet voor alle begrippen in heel Vlaanderen dezelfde gebaren werden gebruikt. De gebarencommissie –die bestond uit overwegend Dove gebarentaalgebruikers uit alle Vlaamse provincies- moest dus voor elk Nederlands woord of begrip een standaardgebaar selecteren. De gebaren die door de commissieleden werden gekozen, komen gedeeltelijk uit de verschillende regionale varianten maar er is ook een aantal nieuwe, zelfbedachte gebaren. Er zijn verschillende redenen waarom de bedenkers van Nederlands met Gebaren een nieuw gebaar wilden maken, bijvoorbeeld omdat men de gebaren voor een bepaalde ‘klasse’ van woorden, zoals de namen van de kleuren, op elkaar wilde laten lijken, zodat ze door horenden gemakkelijker onthouden zouden kunnen worden. Er is echter maar een klein deel van die nieuwe gebaren dat aanvaard is door de Dovengemeenschap. Het artificieel ‘uitvinden’ van die nieuwe gebaren heeft binnen de Dovengemeenschap voor veel discussie gezorgd, maar daar kunnen we hier niet dieper op ingaan.

Om NmG te promoten en verspreiden werden verschillende initiatieven genomen:

- Het inrichten van zogenaamde ‘vrije gebarencursussen’ in alle Vlaamse provincies. Deze éénjarige cursussen waren bestemd voor horenden die NmG wilden leren en werden georganiseerd vanaf 1981.
- Het inrichten van cursussen NmG voor Doven. (Dit is echter maar kort het geval geweest).
- Het opleiden van toekomstige ‘doventolken’ om te tolken van en naar NmG. In 1981 slaagde Fevlado erin om na twee jaar lobbywerk een doventolkenopleiding te laten oprichten binnen een bestaande school voor volwassenenonderwijs in Oostakker/Gentbrugge. Het ging toen om een driejarige avondopleiding van ongeveer 180 uur per jaar. In 1984 zijn in Vlaanderen dan ook de eerste gediplomeerde tolken afgestudeerd.

- Het publiceren van boekjes en boeken met gebarentekeningen: de reeks ‘Woord en Gebaar’ die bestond uit een 25-tal boekdeeltjes (vanaf 1981) en het (blauwe) boek ‘Woord en Gebaar’ (eerste druk: 1983) dat 1200 zogenaamde ‘dovengebaren’ bevatte.

In deze beginperiode was het geloof in Nederlands met Gebaren erg groot. Het gebruik van een gebarensysteem, zo dacht men, zou er voor zorgen dat de gesproken taal voor D/doven ‘zichtbaar’ zou worden en dus gemakkelijk(er) zou worden begrepen. Men verwachtte ook dat een gebarensysteem door horenden en door D/doven gemakkelijk zou kunnen worden geleerd. Horenden moesten immers alleen maar de gebaren leren (want de structuur van NmG is die van het Nederlands) en de Doven kenden al een deel van de gebaren van NmG –want die kwamen uit de Vlaamse Gebarentaal- en zij hadden vroeger op school de structuur van het Nederlands geleerd. Men geloofde dus dat NmG de (communicatie)kloof tussen de twee werelden zou overbruggen.

Aanvankelijk dacht men dat op termijn ook de Doven onderling NmG zouden gaan gebruiken en dat Nederlands met Gebaren zou uitgroeien tot een soort ‘Algemene (standaard)Gebarentaal’ zoals er voor de gesproken taal ook een Algemeen Nederlands is dat naast de dialecten bestaat.

Binnen de Dovengemeenschap –maar buiten Fevlado- was er een minderheid die niet geloofde in het gebruik van een gebarensysteem. Terwijl in het begin van de jaren tachtig de hierboven genoemde initiatieven ter verspreiding van Nederlands met Gebaren ontstonden, werden door deze groep acties ondernomen om de ‘echte’ dovengebaren ruimere bekendheid te geven. Het belangrijkste resultaat daarvan was de oprichting van een tolkenopleiding waar zogenaamde ‘streekgebaren’ werden gebruikt, m.a.w. gebaren uit één van de gebarentaalvarianten. Deze opleiding ontstond reeds in 1979 maar de eerste officieel erkende diploma's werden pas tien jaar later uitgereikt.

We dienen hier op te merken dat de door deze groep gepromote communicatievorm in werkelijkheid ook niet de Vlaamse Gebarentaal was maar een vorm van een gebarensysteem waarbinnen ‘streekgebaren’, d.i. gebaren uit één van de varianten van de Vlaamse Gebarentaal, werden gecombineerd met een ietswat vereenvoudigde structuur van het Nederlands.

2.2. Het onderwijs aan dove kinderen: TC en DC

In Vlaanderen werd de eerste dovenschool opgericht in 1820. De meeste van de zeven (of acht) scholen waar dove en slechthorende Vlaamse kinderen momenteel terecht kunnen voor aangepast onderwijs zijn ontstaan voor 1883. In de beginperiode van het onderwijs was het gebruik van manuele communicatiemiddelen (vooral vingerspelling en gebarensystemen, maar ook gebarentaal) zeker niet uitzonderlijk maar naar het einde van

de negentiende eeuw toe won het 'oralisme' aan belang en na 1880 –na het befaamde congres van Milaan- was er -officieel althans- enkel nog oralistisch onderwijs.

De 'Oralistische Handelingsvisie' stelde de gesproken taal centraal. De nadruk lag vooral op het spreken, spraakafzien en het optimaal benutten van de gehoorresten door middel van allerlei (technologische) hulpmiddelen. Dove leerlingen mochten in de klas geen gebruik maken van gebaren of vingerspelling. Het uiteindelijke doel van een oralistische aanpak was -en is- de integratie (eigenlijk eerder assimilatie) van doven in de horende wereld.

Tot ongeveer 1980 bleven alle dovenscholen in Vlaanderen (min of meer) strikt oralistisch, alleszins in theorie. Strikt oralisme zou willen zeggen dat de leerlingen helemaal niet mogen gebaren en dat is in Vlaanderen waarschijnlijk nooit -of toch maar heel weinig- het geval geweest. Onderling gebruikten de kinderen volop gebarentaal en er blijken in het verleden zelfs heel wat leerkrachten en opvoeders te zijn geweest die zelf gebaren en/of gebarentaal gebruikten. Vooral heel wat veertig-plussers beweren dat zij zelfs les hebben gekregen in gebaren(taal). Maar officieel bestond er in Vlaanderen gedurende lange tijd enkel oralistisch onderwijs voor dove en slechthorende kinderen en werden er daarbij maar weinig vragen gesteld.

Vanaf ongeveer de (negentien)zeventiger jaren werd men zich er meer en meer van bewust dat een oralistische aanpak toch niet bij alle kinderen de gewenste resultaten had. Ondanks de enorm grote aandacht voor het leren gebruiken en begrijpen van de gesproken taal, leerde een aantal kinderen niet voldoende goed spreken en spraakafzien. Ook lezen en schrijven ging niet voor iedereen even vlot als men had gehoopt. Een aantal pedagogen was van mening dat de gesproken taal in zijn zuivere vorm niet genoeg toegankelijk was waardoor de kennisoverdracht veel te langzaam en onvolledig verliep.

De zoektocht naar oplossingen leidde voornamelijk naar twee verschillende visies (maar het onderscheid tussen die twee is in Vlaanderen anno 2003 langzaam maar zeker aan het vervagen).

Een aantal Vlaamse (en Nederlandse) pedagogen ontwikkelde een eigen visie, de 'Differentiërende Communicatie-visie' (of DC). Hoewel het doel van deze visie is om de dove leerlingen op te voeden tot een keuze tussen de horende en/of de Dove wereld als ze volwassen zijn, wordt er gekozen voor een monolinguale aanpak. Een zo volwaardig mogelijke verwerving van het Nederlands staat dus op het voorplan. Daarbij wordt integratie in het gewone onderwijs zo veel mogelijk aangemoedigd. Aanvankelijk betekende DC dat voor kinderen waarbij het oralisme niet het gewenste resultaat had, gebruik kon worden gemaakt van ondersteuning; in eerste instantie ondersteuning door het schrift, indien dit onvoldoende bleek, werd ook vingerspelling gebruikt en in laatste instantie kon men gebaren aanwenden. Dit cascade-systeem uit de beginperiode is later verdwenen. Momenteel –in 2003 dus- moet gewoonlijk een keuze gemaakt worden tussen één van de volgende twee richtingen:

- oraal - aural: monolinguaal, unimodaal, met nadruk op het gesproken Nederlands (deze optie wordt gekozen voor het merendeel van de dove leerlingen); eventueel kan dit via het schriftbeeld en/of via vingerspelling in mindere of in meerdere mate voor didactische doeleinden ondersteund worden;
- manueel: monolinguaal, bimodaal (met het gebruik van het gebarensysteem Nederlands met Gebaren, niet van een gebarentaal).

Om te bepalen of het kind in de orale stroom of in de gebarenstroom opgevangen moet worden, worden enkele tests afgenomen waarmee men de oraal-verbale mogelijkheden van het kind tracht te voorspellen. Het maken van een keuze tussen de twee stromingen gebeurt het liefst zo vroeg mogelijk, dus als het kind drie à vier jaar oud is.

Het gebruik van gebaren is in deze opvoedingsvisie dus beperkt tot een bepaalde groep kinderen, maar het gaat hierbij duidelijk om Nederlands met Gebaren, niet om Vlaamse Gebarentaal. Het blijft een monolinguale aanpak. Binnen de DC-aanpak wordt het Nederlands nog steeds centraal gesteld en gaat de voorkeur uit naar een oralisme zonder ondersteuning. Soms wordt ondersteuning door gebaren enkel gebruikt bij meervoudig gehandicapte kinderen, waardoor -soms expliciet, soms impliciet- een verband wordt gelegd tussen enerzijds het gebruik van gebaren en anderzijds minder begaafd-zijn.

Een tweede visie vond men in het buitenland. In Amerika was immers al in de jaren zestig de 'Totale Communicatie-visie' (of TC) ontstaan. Deze visie stelt dat geen enkel communicatiemiddel bij voorbaat wordt uitgesloten: elk doof kind en elke D/dove volwassene zou in staat moeten worden gesteld om afhankelijk van de situatie de meest efficiënte manier om te communiceren te kiezen. In theorie betekent dit dat in het onderwijs aan de kinderen een zo breed mogelijke waaier van communicatiemiddelen zou moeten worden aangeboden, onder meer: een optimaal benutten van eventuele hoorresten, spreken, spraakafzien, gebaren, pantomime, lichaamstaal, vingerspellen, schrift, enz. In de praktijk betekende -en betekent- TC meestal dat voor de communicatie tussen leerkracht en leerling een gebarensysteem wordt gebruikt -in Vlaanderen is dat dan Nederlands met Gebaren.

Wel wordt er een onderscheid gemaakt tussen Nederlands met Gebaren als contactcode, waarbij het systeem heel flexibel gebruikt wordt (zonder werkwoordsuitgangen bijvoorbeeld) en een veel strikter gebruik van Nederlands met Gebaren op welbepaalde didactische momenten om heel nadrukkelijk de structuur van het Nederlands te laten blijken. Daarnaast is er ook veel aandacht voor het leren begrijpen en gebruiken van de gesproken -en geschreven- taal. In Vlaanderen werd er door één enkele school na een ophefmakend congres in 1979 met TC gestart. Intussen wordt TC ook in een aantal andere scholen gehanteerd.

2.3. Wetenschappelijke aandacht voor gebarencommunicatie

Het onderzoek over gebarencommunicatie in het algemeen en de Vlaamse Gebarentaal in het bijzonder is gestart aan het eind van de jaren (negentien)zeventig. Gedurende die eerste periode gebeurde dat onderzoek voornamelijk door Filip Loncke. Hij was toen als orthopedagoog verbonden aan het Orthopedagogisch Centrum Sint Gregorius in Gentbrugge –de ‘dovenschool’ die als eerste koos voor het invoeren van Totale Communicatie en dus het gebruik van NmG- en studeerde tevens Neurolinguïstiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

In de eerste helft van de jaren tachtig legde Filip Loncke zich vooral toe op de studie van de fonologische aspecten van de Vlaamse Gebarentaal, al was er ook enige aandacht voor morfologie en syntaxis. Vanaf 1985 werkte hij aan een aantal onderzoeken die tot doel hadden na te gaan op welke wijze binnen de dovenpedagogiek het taalaanbod het beste kan worden georganiseerd. Er werd een reeks artikelen gepubliceerd over de vraag of en in hoeverre er al dan niet een continue dan wel discontinue overgang is tussen het gebarentaalgebruik van dove kinderen van dove ouders en dat van dove kinderen van horende ouders. De meeste van deze studies gebeurden parallel zowel bij ‘Vlaamse’ als bij ‘Waalse’ kinderen; voor het ‘Waalse’ gedeelte van het onderzoek werd vaak samengewerkt met Sophie Quertinmont, werkzaam bij het IRSA, een Franstalig instituut te Brussel. In 1990 promoveerde Filip Loncke aan de Vrije Universiteit Brussel tot Doctor in de Neurolinguïstiek met een proefschrift over de modaliteitsinvloed op taalstructuur en taalverwerving in gebarencommunicatie.

Behalve de werkzaamheden van Filip Loncke omtrent fonologische aspecten van gebarentaal en omtrent (gebaren)communicatie bij kinderen en jongeren, waren er -toch vanaf de tweede helft van de jaren tachtig- ook enkele lezingen en/of publikaties over grammaticale mechanismen van gebarentalen en enkele licentieverhandelingen. In deze eerder kleinschalige studies van volwassen gebarentaalgebruik was er onder meer aandacht voor het gebruik van voorzetsels, het uitdrukken van genericiteit, de vorm en het gebruik van samenstellingen en voor het bestaan van regionale gebarentaal-varianten. Voor meer uitgebreide onderzoeken naar de grammatica van Vlaamse Gebarentaal waren er voorlopig geen mensen en/of middelen.

3. De jaren (negentien)negentig

3.1. De Dovengemeenschap in de jaren 1990 –2000: een steeds grotere rol voor de Vlaamse Gebarentaal en de gebruikers van deze taal

In de eerste helft van de jaren negentig werd er binnen Fevlado nog steeds veel aandacht en energie besteed aan de ontwikkeling en verspreiding van Nederlands met Gebaren.

Omdat er voor de zogenaamde ‘Vrije Gebarencursussen’ en voor de tolkenopleiding lesgevers Nederlands met Gebaren nodig waren, werd er bijvoorbeeld gewerkt aan het opleiden van jong-volwassen Doven tot (min of meer) geschoolde lesgevers. Zo reisde een aantal Dove lesgevers in 1994 in het kader van het Horizon-project ‘Training for deaf people for education and employment’ naar Bristol. Deze lesgevers –die voor een deel uit de tolkenopleiding en voor een deel uit de ‘vrije gebarencursus’ kwamen- kregen er een opleiding didactiek en een inleiding op wat grammatica van gebarentaal inhoudt. Op weg naar huis voelde een aantal leden van deze groep dat het lessenpakket Nederlands met Gebaren waarmee zij in Vlaanderen werkten, niet echt geschikt was. Zij wilden dit graag veranderen maar om een aantal praktische redenen was dit niet mogelijk: het pakket was nog maar net ontwikkeld, het bestuur –en een groot aantal lesgevers- van Fevlado was wel voorstander van Nederlands met Gebaren,...

In juli van datzelfde jaar 1994 besliste de Vlaamse Regering dat D/doven vanaf dan gebruik kunnen maken van een (beperkt) aantal gratis ‘tolkuren’ per jaar; de kosten van het inzetten van tolken op sociaal- en arbeidsvlak worden voor een beperkt aantal uren terugbetaalbaar gemaakt. Het is het ‘Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap’ dat deze kosten ten laste zal nemen. In datzelfde Regeringsbesluit werd het CAB officieel erkend als ‘centraal tolkenbureau’. Het CAB, voluit: het Communicatie-Assistentie Bureau voor Doven geheten, bestond op dat moment al bijna vier jaar: de statuten van deze nieuwe vzw verschenen in het Belgisch Staatsblad van 7 november 1991. De doelstelling van de vereniging werd in artikel 2 van die statuten als volgt beschreven:

De vereniging stelt zich tot doel om ten behoeve van alle ernstig gehoorgestoorden en dove personen op het Vlaams grondgebied bemiddeling aan te bieden op het vlak van doventolken, telecommunicatieve boodschappen en telecommunicatieve sociale verwijzingen.

Eén van de belangrijkste taken van het CAB is dus het bemiddelen tussen de ‘tolkgebruiker’ en de tolk om de vraag en het aanbod op elkaar af te stemmen. Concreet kan ieder die een tolk wil inzetten, het CAB vragen een tolk te contacteren en ‘vast te leggen’. Het CAB volgt elke opdracht administratief op en zorgt onder meer voor de betalingen.

Ook in 1994 zag de nieuwe oudervereniging ODoK, Ouders van Dove Kinderen, het levenslicht. Deze vereniging werd gesticht onder de vleugels van Fevlado door en voor Dove ouders van dove kinderen en/of horende ouders die kozen voor communiceren in gebaren en/of gebarentaal.

Een jaar later, in 1995, werd het ‘Gebarenwoordenboek’ –beter gekend als het ‘groene boek’- gepubliceerd. Het boek bevat de gebaren die door de leden van de

gebarencommissie werden gekozen om te worden gebruikt binnen het gebarensysteem Nederlands met Gebaren.

In de loop van de volgende jaren nam het aantal Doven dat bedenkingen had bij het gebruik van NmG en het promoten van het gebarensysteem door Fevlado, echter alleen maar toe. Bij het nieuwe Fevlado-bestuur dat in de lente van 1996 werd verkozen, leefde en/of groeide het besef dat gebarentalen volwaardige talen zijn met een eigen 'woordenschat' EN met een eigen grammatica. Men ging meer samenwerken met de enkele gebarentaaldeskundigen die Vlaanderen rijk was/is en men ging meer intensief strijden voor een ruimer gebruik van de Vlaamse Gebarentaal, in het onderwijs aan dove kinderen bijvoorbeeld maar tevens in de maatschappij in het algemeen. Meer en meer ook eist Fevlado voor zichzelf de rol op als volwaardige gesprekspartner wanneer er gepraat wordt over zaken die de Dovengemeenschap aanbelangen.

Bij de start van het schooljaar 1996-1997 kregen enkele dove leerlingen en studenten onder meer dankzij de bemiddeling van het CAB de toelating van het departement Onderwijs om een (gratis) tolk in te zetten bij het volgen van (een gedeelte van) de lessen in een 'gewone' school. Het volgende schooljaar waren er al enkele leerlingen en studenten meer en sindsdien wordt de vraag naar het kunnen inzetten van tolken bij onderwijsintegratie steeds groter.

1997 was een belangrijk jaar voor de Dovengemeenschap. In dat jaar gebeurde er onder meer het volgende:

- In maart 1997 werd er een debatavond omtrent standaardisering georganiseerd. Daar werd onder andere beslist om het 'groene boek' m.a.w. het gebarenboek dat de gebaren bevatte die waren afgesproken door de gebarencommissie bij het ontwikkelen van NmG zo weinig mogelijk te gebruiken.
- In september werd –mede op vraag van Fevlado- het Vlaams GebarentaalCentrum opgericht. Deze vzw verenigt hoofdzakelijk vertegenwoordigers van de Dovengemeenschap (concreet: van Fevlado en van Cultuur voor Doven) en taalkundigen of personen die op een andere manier met de Vlaamse Gebarentaal bezig zijn en stelt zich onder meer tot doel om het wetenschappelijk onderzoek over de Vlaamse Gebarentaal te bevorderen en om cursussen, leermiddelen of ander materiaal dat noodzakelijk is om gebarentaal te onderwijzen, te ontwikkelen.
- Binnen Fevlado start ook in september 1997 de 'Commissie Gebarentaal', later omgedoopt tot 'Cel Gebarentaal'. De cel wil fungeren als een soort 'denktank' voor wat betreft vragen omtrent gebarentaal en gaat meteen van start met het uitwerken van een voorstel voor een aangepaste vingerspelling
- Diezelfde maand september is er in Brussel een grote conferentie met als thema: 'Gebarentalen in de Europese Unie: huidige toestand en toekomstperspectieven'. Dit congres vormde de afsluiting van een Europees project omtrent de status van gebarentalen en de situatie van Doven in de

diverse Europese lidstaten. Het project was gestart in 1996 en kende uiteraard een ‘Vlaamse’ bijdrage.

- In november organiseert Fevlado een nationaal congres omtrent de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal.
- Ook in het najaar van 1997 stelt Fevlado één van haar Dove personeelsleden vrij van alle taken zodat zij voltijds kan meewerken aan de onderzoeks- en onderwijsactiviteiten omtrent de Vlaamse Gebarentaal aan de Vrije Universiteit Brussel.

In het schooljaar 1997-1998 wordt in de vroegere ‘vrije gebarencursussen’ voor het eerst gewerkt met een lessenkompas waarin er expliciet aandacht is voor de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal. Ook in de tolkenopleidingen is er ondertussen aandacht voor en les over die grammatica.

1997 was een druk en belangrijk jaar maar ook in 1998 zijn er interessante vernieuwingen. Zo is er in mei 1998 voor het eerst in de geschiedenis een betoging van de Vlaamse Dovengemeenschap. De Dovengemeenschap komt op straat voor het inzetten van meer gebarentaaltolken in het ‘gewone’ onderwijs. Ze vindt immers dat dat onderwijs toegankelijk zou moeten zijn voor alle dove kinderen en jongeren die dat wensen. Iets wat voor de Dovengemeenschap –en het onderwijs aan dove kinderen- zeker en vast ook belangrijk is –en iets waar de Dovengemeenschap zelf ook om heeft gevraagd- is de start van het bilinguaal/bicultureel onderwijs, onderwijs in en van Vlaamse Gebarentaal en het Nederlands. In september 1998 voert de basisschool Kasterlinden in Sint Agatha Berchem dit onderwijsmodel in.

Ook de voorbije vier, vijf jaren is de Vlaamse Dovengemeenschap blijven denken EN doen omtrent gebarentaal. Alles opnoemen, is in het kader van dit artikel niet mogelijk. Vermeldenswaardig is nog het debat omtrent de naam van de gebarentaal die in Vlaanderen wordt gebruikt. Vooral omdat er redenen bestaan om te veronderstellen dat er maar weinig verschillen zijn tussen de ‘Waalse’ en de ‘Vlaamse’ gebarentaal-varianten, gebruikten taalkundigen de benaming ‘Vlaams-Belgische Gebarentaal’. Vanaf ongeveer 1997 werd er ook binnen de Dovengemeenschap nagedacht over de naam van de eigen gebarentaal. Aanvankelijk werd (door de Raad van Beheer van Fevlado van 10 november 1997) beslist om de naam ‘Vlaams-Belgische Gebarentaal’ te gebruiken maar er gingen meer en meer stemmen op om ‘Vlaams-Belgisch’ te vervangen door ‘Vlaams’ en in oktober 2000, tijdens een Algemene Vergadering van Fevlado, besliste een meerderheid van de aanwezigen om hun taal ‘Vlaamse’ Gebarentaal te noemen. Een latere stemming, in september 2001, bevestigde deze beslissing. Vandaar dat men nu op sommige –oudere- boeken, folders,.. de naam ‘Vlaams-Belgische Gebarentaal’ ziet staan, en op andere, zeer nieuwe zaken, de naam ‘Vlaamse Gebarentaal’.

Tot slot kan gesteld worden dat hoewel de Dovengemeenschap op dit moment het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal verdedigt in woord/gebaar en daad, nog steeds niet iedereen volledig overtuigd is van het feit dat gebarentalen evenwaardig zijn aan

gesproken talen. Dat blijkt bv. uit het feit dat Dove ouders toch nog aarzelen om met hun horende kinderen Vlaamse Gebarentaal te gebruiken en ook uit het feit dat Dove ouders voor het onderwijs van hun dove kinderen toch liever kiezen voor het gebruik van Nederlands en/of NmG dan voor bilinguaal onderwijs. Ook wordt er nog al te vaak gedacht dat iemand die goed Nederlands kan spreken en spraakafzien automatisch ook verstandiger is dan iemand die minder goede orale vaardigheden heeft. Deze situatie – Doven die het gebruik van een gebarentaal wel verdedigen maar diep in hun binnenste toch nog twijfelen aan de waarde ervan – is niet speciaal voor Vlaanderen. Volgens de onderzoekers Padden & Humphries (geciteerd in Van Herreweghe, 1996, p.84) vertonen zelfs in Amerika nog heel wat Doven een enigszins ambivalente houding ten opzichte van American Sign Language: enerzijds wordt er heel veel belang gehecht aan deze taal, anderzijds blijken er nog steeds twijfels te bestaan omtrent de ‘talige’ status ervan.

3.2. Vlaamse Gebarentaal in het onderwijs

In het begin van de jaren (negentien)negentig bestonden in Vlaanderen de twee visies, DC enerzijds en TC anderzijds, nog altijd. De ‘methodenstrijd’ (simplistisch gesteld: de strijd tussen voor- en tegenstanders van het gebruik van gebaren in het onderwijs) woedde hier in feite dus nog steeds verder, zij het veel minder dogmatisch dan in het begin. Als onderdeel van een grootscheeps onderzoek naar de status van gebarentaal in Europa (het ‘European Sign Languages Project’ van de EUD) werden in 1996 ook de scholen bevraagd naar hun wensen en verwachtingen omtrent de status van gebaren en gebarentaal in het onderwijs. Een deel van het verslag van toen luidde²:

---

² Voor recentere gegevens omtrent de houding van de dovenscholen (en andere betrokkenen) omtrent het gebruik van gebaren(taal) in het onderwijs verwijzen we naar het artikel van Bea Maes, Leentje Rymen en Paul Ghesquière in dit boek.

De meeste scholen wensen nog geen definitieve beslissing te nemen betreffende tweetalig onderwijs aan dove kinderen. Ze willen alsnog voorzichtig zijn en wachten op resultaten uit het buitenland. Ze kiezen in verband met het gebruik van gebaren dan ook voorlopig liever voor een ‘zekere’ weg, namelijk die van Nederlands met Gebaren. Toch willen enkele scholen zelf ervaringen opdoen via kleinschalige experimenten maar dan meer om de nodige expertise op te bouwen. Voor men echter volwaardig tweetalig onderwijs wil uitbouwen, dienen er nog heel wat zaken onderzocht te worden. Men ziet er geen probleem in om gebarentaal te erkennen als volwaardige taal, maar er zijn nog enkele voorlopig onoverkomelijke moeilijkheden om tweetalig onderwijs uit te bouwen. Als belangrijkste reden wordt aangehaald dat er nog geen duidelijke didactiek bestaat die aangeeft hoe men vanuit een gebarentaal komt tot het lezen van een gesproken taal. Andere struikelblokken zijn: er zijn geen pedagogisch geschoolde Dove gebarentaalgebruikers in Vlaanderen; er moet een diepgaande linguïstische beschrijving komen van de Vlaams-Belgische Gebarentaal³; er moet een grammatica en er moeten lespakketten in de Vlaams-Belgische Gebarentaal ontwikkeld worden zodat die gehanteerd kan/kunnen worden om les te geven op alle niveaus (gaande van kleuters tot volwassenen); de wijze waarop men de overgang kan maken van gebarentaal als eerste taal naar Nederlands als tweede taal is voorlopig nog niet duidelijk; er worden nergens zuivere gebarentaallessen aangeboden voor de horende betrokkenen (ouders, leerkrachten, enz.), er worden -voorlopig althans- geen gebarentaaltolken voorzien voor studenten die postsecundair onderwijs willen volgen (alhoewel dit aan het veranderen is), enz.

---

³ Zoals hierboven verduidelijkt, werd de gebarentaal die in Vlaanderen wordt gehanteerd tot in 2000 Vlaams-Belgische Gebarentaal genoemd en is de naam Vlaamse Gebarentaal pas sinds oktober 2000 in gebruik.

Men blijft van oordeel dat de gesproken taal (het Nederlands) vanaf het begin gestimuleerd moet worden. Men stelt namelijk dat het onderwijs vooral een maatschappelijke opdracht heeft die bestaat in alfabetisering, leren lezen, Nederlands leren en het zich leren handhaven in de maatschappij. De vraag rijst daarbij bij sommige scholen of dit wel mogelijk is via gebarentaal. Niettemin is het zo dat waar men vroeger steeds vertrok van orale mogelijkheden, men nu gemakkelijker en vlugger zal overschakelen naar het gebruik van een gebarensysteem. Het gebruiken van zuivere gebarentaal wordt over het algemeen niet verkozen omdat men begrijpend lezen heel belangrijk acht en dat men in deze scholen van mening is dat dit niet kan gestimuleerd en aangeleerd worden via gebarentaal (wel eventueel via Nederlands met Gebaren)..

De invoering van simultane communicatie in het onderwijs werd door velen als positief ervaren. Nochtans blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat dit soort communicatie aan bepaalde beperkingen onderhevig is. Zo is er onderzoek gedaan naar het spreektempo in een gesproken taal en in gebarentaal, onder meer door de Amerikaanse onderzoekers Bellugi en Fischer (1972). Hieruit bleek dat hoewel er meer tijd nodig is voor de productie van een gebaar dan voor het uitspreken van een woord, het toch ongeveer evenveel tijd vraagt om een totale propositie (zin) te produceren in een gebarentaal als in een gesproken taal. Dit komt onder meer door de 'simultaneïteit' in de grammatica van gebarentalen. In gebarentalen kunnen meerdere 'articulatoren' tegelijkertijd worden gebruikt, de beide handen bijvoorbeeld of de handen en het gelaat. Door bv. tegelijkertijd met het vormen van de gebaren van een zin de wenkbrauwen omhoog te trekken, maakt men van die zin een vraag. In een gebarensysteem combineert men de 'trage' elementen van een gebarentaal –de gebaren- met de 'trage' sequentiele structuur van een gesproken taal. Zo krijgt men uiteraard een traag communicatiemiddel.

Aangezien het bijna tweemaal zoveel tijd vergt om een gebaar te maken dan om een woord uit te spreken, rees de vraag of er in de praktijk bij simultane communicatie (het gebruiken van een gebarensysteem dus) wel voor elk woord een gebaar gemaakt werd. Dit werd onderzocht, onder meer door het testen van horende leerkrachten die een gebarensysteem gebaseerd op het Engels gebruikten in verschillende situaties (Marmor & Petitto, 1979). De resultaten toonden aan dat het doel van het gebruik van een gebarensysteem -i.e. het zichtbaar maken van de grammaticale aspecten van een gesproken taal die weinig duidelijk zijn als men spraakafziet, bijvoorbeeld niet-beklemtoonde functiewoorden en morfologische uitgangen- duidelijk niet bereikt werd. Uit het onderzoek bleek dat in de praktijk juist die kleine(re) functiewoorden en andere grammaticale aspecten verloren gaan en dat de dove kinderen alleen nog inhoudswoorden of zelfs alleen wortels van bepaalde woorden te zien kregen (Baker, 1978, Kluwin, 1981, Maxwell, 1983 en Nix, 1983). Opvallend is tevens dat de horende

leerkrachten zich hier hoegenaamd niet van bewust waren en in de mening verkeerden dat zij wel alles correct omzetten in gebaren.

Naast de kwestie of de representatie van de grammatica van de gesproken taal in een gebarensysteem mogelijk is, is er de vraag welk effect een gebarensysteemaanbod heeft op dove kinderen. Een eerste bedoeling van het gebruik van een gebarensysteem was een betere communicatie tot stand te brengen dan wat zonder gebaren mogelijk was. Ook hier doen zich problemen voor. Uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat dove leerlingen lange en syntactisch complexe zinnen wel begrijpen in Amerikaanse Gebarentaal, maar niet (helemaal) in een gebarensysteem gebaseerd op het Engels (Livingston, 1986). Alleen kortere, minder complexe en beter voorspelbare zinnen konden begrepen worden in het gebarensysteem. Een tweede bedoeling van het gebarensysteemaanbod was dat de dove kinderen in hun eigen gebarengebruik de grammatica van de gesproken taal zouden hanteren om zo het taalsysteem van de gesproken taal onder de knie te krijgen. Ook dit bleek maar ten dele het geval te zijn. Dove kinderen, zelfs die dove kinderen die nooit in aanraking komen met Dove volwassenen en een echt gebarentaalmodel, blijken spontaan een aantal gebarentaalprincipes en -structuren te verwerven die geen deel zijn van het gebarensysteem (Livingston, 1983; Loncke, 1990a; 1990b; Supalla, 1986).

Het gevolg van dit alles is dat er –internationaal, veel minder in Vlaanderen- in de loop van de jaren (negentien)tachtig en zeker negentig geleidelijk aan twijfel ontstond omtrent de haalbaarheid van het gebruik en de doeltreffendheid van simultane communicatie/een gebarensysteem. Tegelijkertijd zag men steeds meer argumenten die pleiten voor het (ook) gebruiken van een gebarentaal in het onderwijs aan dove kinderen. Men stelde bijvoorbeeld dat in een monolinguaal, bimodaal model de gebarentaal nog steeds niet erkend wordt als (volwaardige) taal. Aangezien gebarentaal één van de belangrijkste identificatiemiddelen is van de Dovengemeenschap (lidmaatschap ervan wordt voornamelijk bepaald door het ‘bezit’ van een gebarentaal), wordt ook die laatste in zekere mate miskend. Dat de gebarentaal wel wordt aanvaard, maar niet wordt aangeboden, gebruikt in het onderwijs, leidt tot negatieve gevoelens omtrent de status van die taal en onrechtstreeks dus ook omtrent de status van de Dovengemeenschap.

Een ander argument vloeit voort uit onderzoek bij horende kinderen van etnolinguïstische minderheidsgroepen (Cummins, 1979, 1981, 1987). Het blijkt namelijk dat in die bilinguale programma's waar de minderheids- en meerderheidstaal en -cultuur op gelijke voet behandeld worden, de kinderen veel betere kansen hebben op een evenwichtige socio-psychologische ontwikkeling en op goede schoolvorderingen dan in programma's waar de minderheidstaal genegeerd wordt. Verder wordt gesteld dat dove kinderen niet alleen geconfronteerd dienen te worden met twee talen, maar ook met twee culturen. Dit hangt samen met een cultureel-antropologische visie op D/doofheid: Doven vormen een etnolinguïstische minderheidsgroep. Meer en meer auteurs beschouwen het bestaan van een aparte Dovengemeenschap met een eigen cultuur als vanzelfsprekend (vooral dan in de Amerikaanse literatuur). Om toegang te krijgen tot die Dovencultuur blijkt een

grondige competentie in gebarentaal een noodzakelijke voorwaarde te zijn. Men verwacht daarnaast ook dat de waardering van gebarentaal en de Dovencultuur door het schoolbeleid de ontwikkeling van een positief zelf-concept bij het dove kind zal bevorderen.

Al deze factoren hebben –nogmaals: op internationaal vlak- geleid tot een volgende fase in het ‘dovenonderwijs’: de bilinguale, biculturele opvoeding van het dove kind. De vragen die hier dan gesteld worden, zijn niet meer ‘bimodaal of bilinguaal?’, maar ‘welk soort tweetalige opvoeding is het beste en hoe kan dit geïmplementeerd worden?’. Oplossingen hiervoor zoekt men in het onderzoek naar tweetaligheid bij horende kinderen.

In Vlaanderen was er midden jaren (negentien)negentig nog geen sprake van enige vorm van tweetalig onderwijs met Nederlands en Vlaamse Gebarentaal. Wel was (en is) het zo dat men hier en daar experimenteert met het gebruik van gebarentaal (door bijvoorbeeld gedurende enkele uren per week een dove volwassene sprookjes en verhaaltjes te laten vertellen in Vlaamse Gebarentaal). In september 1998 voerde de basisschool Kasterlinden in Sint Agatha Berchem dan een bilinguaal/bicultureel onderwijsmodel in, aanvankelijk in 1 kleuterklas en 1 klas met kinderen in het eerste leerjaar. Nu, in 2003, is Kasterlinden nog steeds de enige school waar bilinguaal/bicultureel onderwijs wordt aangeboden.

3.3. Grotere onderzoeksprojecten omtrent de Vlaamse Gebarentaal

In en rond de dovenscholen werd er in de tachtiger jaren -zoals reeds vermeld- vooral gewerkt aan het versterken van de theoretische kennis omtrent gebarencommunicatie; vanaf ongeveer negentiennegentig ontstond ook belangstelling voor de pedagogische toepassing bij taaldidactiek. Dit gebeurde onder meer door het exploreren van mogelijkheden om tekeningen van gebaren te gebruiken bij het leren lezen van dove kinderen, bij het leren van syntactische structuren, onder meer in computerprogramma's en bij de verwerving van orale vaardigheden.

In de periode oktober 1989-september 1993 werkte Mieke Van Herreweghe aan de studie van de Nederlandse syntactische competentie van dove jongeren. In het kader van deze studie werden in Vlaanderen in totaal 146 prelinguaal dove schoolgaande kinderen en jongeren tussen 7 en 21 jaar getest, i.e. zowat de hele populatie. De resultaten van deze tests zijn verwerkt in een doctoraatsproefschrift dat in maart 1996 werd verdedigd werd aan de Universiteit Gent.

Voor wat betreft het taalkundig onderzoek gebaseerd op de analyse van ‘volwassen’ taaldata in Vlaanderen kunnen we stellen dat dit tot het begin van de jaren 90 eerder schaars en fragmentarisch was; er waren dan ook geen mogelijkheden om een grootschalig onderzoeksproject op te zetten. In de eerste helft van de negentiger jaren

lijkt meer uitgebreid onderzoek mogelijk te worden. In oktober 1990 start Myriam Vermeerbergen aan de Vrije Universiteit Brussel met een vierjarig onderzoeksproject omtrent de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal. Voor het eerst wordt er in Vlaanderen een corpus bestaande uit een aantal uren spontaan taalgebruik van verschillende volwassen gebaarders samengesteld, getranscribeerd en geanalyseerd. Het onderzoek werd samengevat in een doctoraal proefschrift en diende ook als basis voor het boek ‘Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal’ en het videoboek ‘Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal-videoboek’.

In 1993-1994 was er het Horizon-project ‘Training for deaf people for education and employment’. In het kader van dit project kon ook Mieke Van Herreweghe gedurende enkele maanden werken aan een grammaticale beschrijving van de Vlaamse Gebarentaal. Dit werk resulteerde in de publicatie van het boek ‘De Vlaams-Belgische Gebarentaal: een Eerste Verkenning’.

Behalve deze twee relatief grootschalige projecten, is er in de eerste helft van de negentiger jaren ook een aantal beperkte onderzoeken, onder meer die van de studenten Germaanse Talen Ruth De Geeter –over classificatiepredikaten- en Djamila Mahlous –over herhalingen- uitgevoerd in het kader van het werken aan een licentieverhandeling.

Omstreeks 1995 leek het grammaticale onderzoek van de Vlaamse Gebarentaal opnieuw stil te vallen. In oktober 1997 werd Myriam Vermeerbergen echter aangesteld als postdoctoraal onderzoeker bij het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen en kon zij opnieuw- dit maal in samenwerking met Diane Boonen die door haar werkgever Fevlado hiervoor werd vrijgesteld van andere werkzaamheden- werken aan de beschrijving van de morfo-syntactische structuur van de Vlaamse Gebarentaal. Twee jaar later, in oktober 1999, kon ook Mieke Van Herreweghe zich dankzij een mandaat van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen opnieuw voltijds gaan toeleggen op onderzoek. Sinds oktober 2002 is ze aangesteld als docente Engelse Taalkunde aan de Universiteit Gent. Zij blijft echter een deel van haar tijd besteden aan het taalkundige onderzoek van de Vlaamse Gebarentaal. Myriam Vermeerbergen is nog steeds voltijds onderzoeker.

In het kader van het PBO-project ‘De Dovengemeenschap in Vlaanderen: doorlichting, sensibilisering en standaardisering van de Vlaamse Gebarentaal’ werkten taalkundige Eline Vanhecke en moedertaalgebaarder Kristof De Weerd van oktober 1999 tot oktober 2001 aan een onderzoek omtrent de Vlaamse gebarentaal. Informatie hieromtrent is elders in dit boek opgenomen (zie ook De Weerd e.a., ter perse). Sinds april 2002 kent dit lexicografisch onderzoek een vervolg aan de Universiteit Gent.

In november 1999 werd Eline Demey assistente bij de vakgroep Duits en Algemene Taalwetenschap van de Universiteit Gent en begon zij aan een onderzoek omtrent de fonologie van de Vlaamse Gebarentaal. Op basis van het aan de universiteit van Leiden

ontwikkelde programma SignPhon maakt zij een fonologische beschrijving van een corpus van VGT-gebaren in citeervorm.

De invoering van Vlaamse Gebarentaal als onderwijsmedium biedt uiteraard ook mogelijkheden voor taalkundig onderzoek. Op 1 oktober 2001 is Iris Antoons –eveneens met een mandaat van het Fonds voor Nationaal Onderzoek-Vlaanderen- gestart met een studie rond bilinguaal en bicultureel onderwijs aan prelinguaal dove kinderen. Zij zal onder meer nagaan hoe de verwerving van de Vlaamse Gebarentaal en het gesproken Nederlands verloopt bij de dove kinderen die bilinguaal/bicultureel onderwijs aangeboden krijgen.

In dit overzicht gaat het om het taalkundige onderzoek omtrent de Vlaamse Gebarentaal in het bijzonder en gebarencommunicatie in het algemeen. Uiteraard is er ook op andere domeinen onderzoek (geweest); zo bestudeerden zowel psycholoog Gerrit Loots als orthopedagoog Guido Lichtert recent de vroege ouder-kind interactie bij dove kinderen en hun ouders. Het PBO-project ‘De Dovengemeenschap in Vlaanderen: doorlichting, sensibilisering en standaardisering van de Vlaamse Gebarentaal’ omvat naast een taalkundig luik trouwens ook een onderzoek omtrent gebaren(taal) in het onderwijs en een demografisch onderzoeksluik. Informatie over deze twee onderzoeken is elders in dit boek te vinden.

Referenties

- Baker, C. (1978), How Does 'Sim Com' Fit into a Bilingual Approach in Education. In: Caccamise, F. (red.) *Proceedings of the Second National Symposium on Sign Language Research and Teaching*. Silver Spring: National Association of the Deaf, p. 13-27.
- Bellugi, U. & Fisher, S. (1972), A Comparison of Sign Language and Spoken Language: Rate and Grammatical Mechanisms. In: *Cognition*, 1/2, p. 173-200.
- Buyens, M. (Red) (1995), *Gebarenwoordenboek*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Crasborn, O., Coerts, J., van der Kooij, E., Baker, A. & van der Hulst, H. (Red). (1999), *Gebarentaalonderzoek in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: Thesus.
- Cummins, J. (1979), Cognitive/academic language proficiency and linguistic interdependence, the Optimum Age question and some other matters, *Working Papers on Bilingualism* 19, Ontario Institute for Studies in Education, p. 197 - 205.
- Cummins, J. (1981), *Bilingualism and minority language children*, Ontario Institute for Studies in Education, OISE Press, Toronto.
- Cummins, J. (1987), Bilingualism, language proficiency, and metalinguistic development, In: Homel, P., Palij, M. & Aaronson, D., *Childhood bilingualism: Aspects of linguistic, cognitive, and social development*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Hillsdale, New Jersey, p. 57 -73.
- De Geeter, R. (1992), *Classifieerpredikaten in de Vlaams-Belgische Gebarentaal*. Ongepubliceerde eindverhandeling, Universiteit Gent.

- De Weerdt, K., Vanhecke, E., Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (ter perse), *Woordenboek Nederlands / VGT in SignWriting*, Cultuur voor Doven, Gent.
- Kluwin, T.N. (1981), The grammaticality of manual representation of English in classroom settings, *American Annals of the Deaf*, 126, p. 417 - 421.
- Livingston, S. (1983), Levels of development in the language of deaf children: ASL grammatical processes, SE structures, and semantic features, *Sign Language Studies*, 40, p. 193 - 286.
- Livingston, S. (1986), An alternative view of education for deaf children, Part I, *American Annals of the Deaf*, 131.1, p. 21 - 25.
- Loncke, F. (1990a), Sign language and reading in young deaf children, In: Spoelders, M. (ed.), *Literacy acquisition*, Van In and C&C, Lier, p. 147 - 159.
- Loncke, F. (1990b), *Modaliteitsinvloed op Taalstructuur en Taalverwerving in Gebarencommunicatie*. Ongepubliceerd Doctoraal Proefschrift. Vrije Universiteit Brussel.
- Mahlous, D. (1993), *De Functie van Reduplicatie in Gebarentaal*. Ongepubliceerde eindverhandeling, Vrije Universiteit Brussel.
- Marmor, G.S. & Petitto, L. (1979), Simultaneous Communication in the Classroom: How well is English Grammar Represented? In: *Sign Language Studies*, 23, p. 99 - 136.
- Maxwell, M. (1983), Simultaneous communication in the classroom: what do deaf children learn?, *Sign Language Studies*, 39, p. 95 - 112.
- Nix, G. (1983), How total is total communication?, *Journal of the British Association of Teachers of the Deaf*, 7.6, p. 177 - 1.
- Supalla, S. (1986), *Manually Coded English: An understanding of modality's role in signed language development*, Paper presented at the Conference on Theoretical Issues in Sign Language Research, University of Rochester, June 13 - 16.
- Van Herreweghe, M. (1995), *De Vlaams-Belgische Gebarentaal: een Eerste Verkenning*. Gent: Academia Press.
- Van Herreweghe, A. (1996), *Prelinguaal Dove Jongeren en Nederlands: een Syntactisch Onderzoek*. Ongepubliceerd Doctoraal Proefschrift. Universiteit Gent.
- Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (1998), *Thuishoren in een Wereld van Gebaren*. Gent: Academia Press.
- Vermeerbergen, M. (1996), *ROOD KOOL TIEN PERSOON IN. Morfo-syntactische Aspecten van Gebarentaal*. Ongepubliceerd doctoraal proefschrift, Vrije Universiteit Brussel.
- Vermeerbergen, M. (1997), *Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal*. Gentbrugge: Cultuur voor Doven.
- Vermeerbergen, M. (Red) (1999), *Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal-videoboek*. Affligem: Vlaams-Gebarentaalcentrum.
- Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (1999), Linguïstische Aspecten van de Dovencultuur. In: Verstraete, F. & D'hoore, R. (Red). *Reflecties over Dovencultuur*. Gent: Cultuur voor Doven, p. 37-54.

